Floraväktarna i Skåne Rapporterar

Luddfingerört i Skåne

Kjell-Arne Olsson[1] & Charlote Wigermo[2]

1: text och kartor. 2: bakgrundsmaterial, koordinator för floraväktarna i Skåne.

Bild 1. Betesmark ONO Kajegården i Oppmanna. Världens nordligaste lokal för luddfingerört. Foto K-A. Olsson.

Den första gång jag såg den det var en dag i maj. Närmare bestämt en vacker vårdag 1981. Denna dag hade Lunds Botaniska Förening sin vårexkursion till Fjälkestad strax norr om Kristianstad. En fin, ogödslad naturbetesmark vid gården Lindkulla, idag bara en ruin, besöktes och det var här som Bengt Nilsson, välkänd LBF-medlem från Sölvesborg, visade oss en lågvuxen fingerört med sju småblad och tätt håriga stjälkar. Det var självfallet luddfingerört *Potentilla heptaphylla* vi hade framför våra fötter. Om han även nämnde att småbladen är tandande ned till hälften, kommer jag inte ihåg. Denna karaktär är annars nog den bästa för att skilja luddfingerört från dess snarlika släkting småfingerört *P. tabernaemontani*. Lite mera diffust är att blommorna brukar vara något större och klarare gula hos luddfingerört. De röda stjälkarna och den täta behåringen brukar ge tuvorna en speciell färgton. För att göra det hela lite extra knepigt växer ludd- och småfingerört gärna tillsammans på sina lokaler.

Det var i samband med Fjälkestad-exkursionen jag bestämde mig för att börja inventera denna socken. Då visste jag knappast vad jag gav mig in på. Intresset och entusiasmen var större än kunskapen. Men vartefter plastpåsarna med insamlade växter gicks igenom på kvällarna med hjälp av Lid och Weimarck, ökade den sistnämnda färdigheten alltmer under årens lopp. Och luddfingerört fick jag verkligen skäl att bli närmare bekant med. Jag fann den på många lokaler runt om i socknen (Olsson 1983) och detta fortsatte i Ivetofta och Gualöv när jag kommande år fick nöjet att inventera floran i de södra delarna av Bromölla kommun. Här växte luddfingerört än rikligare än i Fjälkestad (Ekman & Olsson 1988). Senare har mina besök i de gamla inventeringssocknarna varit mera sporadiska, men jag har

Bild 1. Luddfingerört. Kvarnäs, Gustav Adolf sn 2011. Foto: Åke Svensson

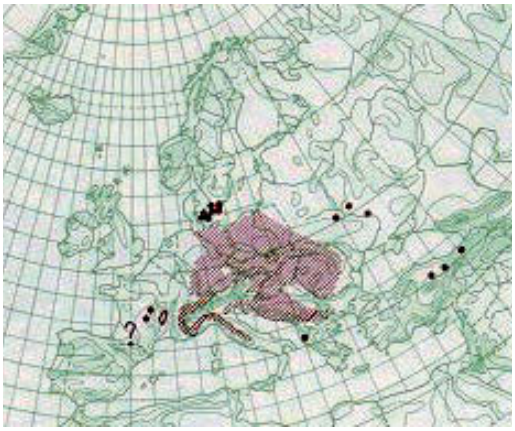
kunnat se att en del lokaler blivit spolierade genom exploatering, andra genom igenväxning till följd av utebliven hävd.

Luddfingerört växer framför allt på kalkrika torrängar av ängshavretyp. Detta växtsamhälle hyser en artrik och även i övrigt skyddsvärd flora. Den växer gärna tillsammans med t. ex. backsippa *Pulsatilla vulgaris,* gullviva *Primula veris*, solvända *Helianthemum nummularium*, fältvädd *Scabiosa columbaria* och brudbröd *Filipendula vulgaris*. På rariteten fältnockans *Tephroseris integrifolia* återstående lokaler är luddfingerört en trogen följeslagare. Luddfingerört växer på morän och saknas helt i de sandiga områdena i de södra delarna av Kristianstadslätten. Därför är det sällan eller aldrig den möter stäpparter som sandnejlika *Diathus arenarius*, tofsäxing *Koeleria glauca* och fältsippa *Pulsatilla pratensis*.

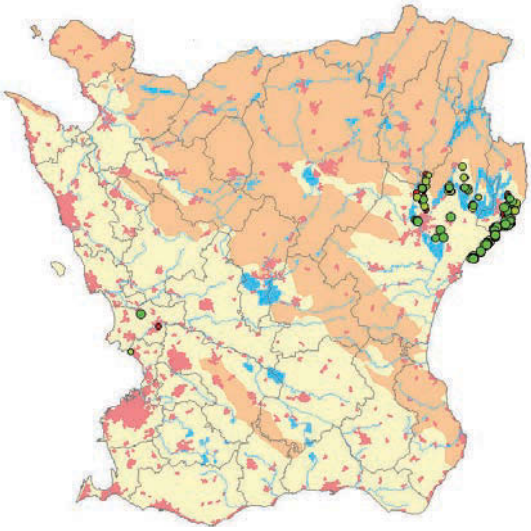
Det största hotet mot luddfingerört är utan tvekan att hävden i form av bete upphör. Det är en betesgynnad art som snabbt försvinner om dess lokaler inte längre blir betade. Lokalen ostnordost om Kajegården i Oppmanna lär inte kunna stoltsera med att vara den nordligaste i världen många år till om den inte blir ordentligt betad. Åtminstonde i år har inga klövar trampat den ohävdade och förnarika betesmarken.

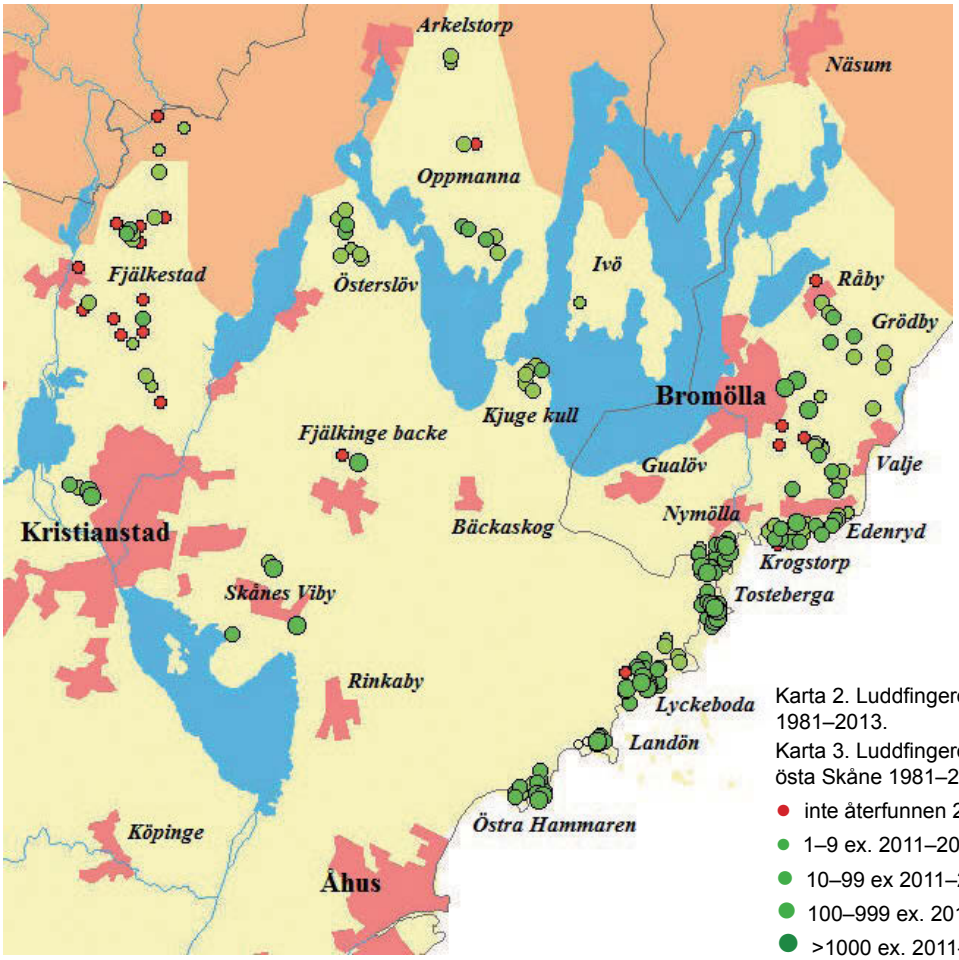
I Sverige växer luddfingerört bara i Skone och sydvästligaste Blekinge. I Blekinge finns den på Listerlandet (från Skåne-gränsen till Nogersund) där den under inventeringen för Blekinges flora noterades på 14 lokaler (Fröberg 2006). Dessa förekomster ansluter väl till de nordostskånska. I Danmark finns luddfingerört sällsynt på Själland medan den saknas i de övriga nordiska länderna. Förutom några lokaler i Turkiet är luddfingerört en mellan- och sydeuropeisk art med huvudutbredning från Tyskland och norra Italien i väster till Svartahavsområdet i sydost. De skandinaviska förekomsterna är arten nordligaste (karta 1 och Olsson 1992).

I Sverige blev luddfingerört upptäckt av en då 25-årig *botanices adjunkt* från Lund på

Karta 1. Global utbredning för luddfingerört (Hultén & Fries 1986).

Karta 2. Luddfingerört i Skåne 1981–2013.

Karta 3. Luddfingerört i nordösta Skåne 1981–2013

- inte återfunnen 2011–2013.
- 1–9 ex. 2011–2013.
- 10–99 ex 2011–2013.
- 100–999 ex. 2011–2013.
- >1000 ex. 2011–2013.

Luddfingerört, *Potentilla heptaphylla*

Beskrivning. Luddfingerört är en lågväxt och ganska späd flerårig ört som kan bli drygt en decimeter hög. Stjälkarna är uppstigande eller ibland nedliggande, men revar sig inte och är inte rotslående. De är ofta rödaktiga och luddigt håriga med körtelhår upptill. Rosettbladen är oftast sjufingrade och ludna, men saknar stjärnhår, stjälkbladen är enkla eller trefingrade. Småbladen är djupt sågade. Stiplerna är hela och sammanvuxna med bladskaftet. Vid basen av blomstänglarna sitter några vegetativa bladrosetter. Luddfingerört blommar i maj, blommorna är små, femtaliga, med gula kronblad.

Luddfingerört liknar flera andra arter i släktet, till exempel småfingerört (*P. tabernaemontani*), men karaktäriseras av de vanligen sjufingrade rosettbladen som är sågade till mitten, samt av den ludna behåringen.

Utbredning. Luddfingerört är sällsynt och förekommer endast i Skåne och Blekinge. Den växer på torr kalkrik sandmark och torrbackar. **Första fynduppgift** är från Kävlinge i Skåne och publicerades år 1819 (Nordstedt 1920).

Etymologi. Artnamnet heptaphylla kommer av grekiskans *hepta* (sju) och *fyllon* (blad) och betyder sjubladig, vilket syftar på de vanligen sjufingrade rosettbladen.

Ur: Anderberg, A. & Anderberg, A.-L., 2007. Den virtuella floran.
>http://linnaeus.nrm.se/flora/welcome.html<.
Naturhistoriska Riksmuseet.

Bild 3. Närbild på luddfingerört. Foto: Åke Svensson.

torrbackarna utmed Kävlingeån mellan Furulund och Kävlinge. Adjunkten var Elias Fries som sedermera (1835–1837) gav ut den första skånska floran, *Flora scanica*. Till skillnad från 1800-tals efterföljarna Lilja och Areschoug var Fries flora skriven på latin, vilket gjort den mindre tillgänglig för det stora flertalet. Fries blev sedermera professor i Uppsala. Han är mest känd för sitt stora växtsystematiska arbete *Systema mycologicum* som gjort att han räknas som en av den moderna mykologins grundläggare.

I västra Skåne har luddfingerört varit känd från knappt tio lokaler varav den dessvärre bara tycks finnas kvar på två. Den enda livskraftiga populationen här i väster finns på Västra Karaby backar nordväst om Kävlinge. 2011 kunde 2 200 plantor räknas in. På lokalen i Borgeby fanns bara 4 plantor kvar 2011. 1975 hyste lokalen en massförekomst och 1984 angavs luddfingerört som riklig här. Än sämre tycks det ha gått för förekomsten vid Furulund/Kävlinge. Den blev återfunnen här under inventeringen för Skånes flora 1998 men kunde inte återfinnas 2011. Så tyvärr verkar arten nu vara försvunnen från Fries *Prima loca*.

Luddfingerörtens framtid ter sig betydligt ljusare i den nordöstra delen av landskapet. Under årens lopp har den blivit noterad på en mängd lokaler här, från Fårabäck i söder till Oppmanna i norr och från Kristianstad i väster till gränsen mot Blekinge i öster (karta 3). Men även i nordöstra Skåne har luddfingerört tagit stryk under de senaste decennierna. I Fjälkestad har mer än hälften av lokalerna försvunnit under en 30-års period och i Bromölla kommun har fina bestånd fördärvats av vägbyggen och expanderande bebyggelse.

Det är trösterikt att det i stort sett bara är från platser i Fjälkestad och från tätortsnära lokaler vid Bromölla som luddfingerört försvunnit. Ännu finns det drygt 10 lokaler/förekomstområden i nordost där arten finns i mer än 1 000 individ. Utmed kusten, från Fårabäck norr om Åhus upp mot gränsen till Blekinge, ligger de som pärlor i ett halsband: Östra Hammaren, Landön, Lyckeboda, Tosteberga, Gyetorp, Nymölla och Krogstorp. Allra rikligast växer luddfingerört på Tosteberga ängar med drygt 60 000 exemplar och på Lyckeboda ängar, där fingerörten kan räknas i mer än

25 000 exemplar. Utmed kusten är det endast Tosteberga ängar som är skyddat som naturreservat (NR). Rika förekomster i inlandet är Näsby fält (NR) vid Kristianstad (>20 000 exemplar), Branthalla öster om Bromölla, Fjälkinge backe (NR) samt Herkules vid Skånes Viby (NR). De flesta betemarker där luddfingerört växer är välhävdade och förefaller föredömligt omskötta av brukare och djurhållare. Fortsätter bara detta engagemang för markerna från brukarnas sida och blir fler områden, framför allt utmed kusten, varaktigt skyddade, kan utan tvivel luddfingerörtens framtid i vår flora säkerställas. Detta skulle även gynna många andra sällsynta och hotade växter som har sina växtplatser i detta floristiskt mycket rika område.

Litteratur

ArtDatabanken, Luddfingerört, *Artfaktablad 1992*.

Ekman, S. & Olsson, K.-A. 1988. Floran i östra Villand. *Svensk Bot. Tidskr. 82*: 65-117.

Fröberg, L. 2006. *Blekinges flora*. SBF-förlaget. Uppsala.

Gärdenfors. U. (ed.). 2010. *Rödlistade arter i Sverige. ArtDatabanken*, SLU, Uppsala.

Hultén, E. 1950. *Atlas över växternas utbredning i Norden*. Stockholm.

Olsson, K.-A. 1983. Floran i Fjälkestad. *Svensk Bot. Tidskr. 77*: 367-409.

Tyler, T. m. fl. (red.). 2007. *Floran i Skåne. Arterna och deras utbredning.* Lunds Botaniska Förening.

Weimarck, H. 1963. *Skånes Flora*. Malmö.

Weimarck, H. & Weimarck, G. 1985. *Atlas över Skånes Flora*. Stockholm.

Bild 4. Luddfingerört. OBS de tätt hårga bladen och stjälkarna och de djupt tandade småbladen. Foto: Åke Svensson.